

TA'LIM TIZIMIDA XOTIN-QIZLAR HUQUQLARINI TA'MINLASH MASALALARI

Kasimova Zumrad Rahmatovna

JDPU, Falsafa, tarbiya va huquq ta'limi
kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada ta'lim va ilm-fan sohalarida xotin-qizlarning huquq va erkinliklarini ta'minlash bo'yicha mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar tahlil qilingan. Shuningdek, davlat tomonidan ayollarga ta'lim olish uchun yaratilgan shart-sharoitlar, soxadagi huquqlarini tartibga solib turuvchi qonunchilikni takomillashtirish tahlil qilingan va ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: xotin-qizlar, ta'lim, ilm-fan, bilim va ko'nikmalar, sifatli ta'lim, intellektual salohiyat, liderlik, tadbirkorlik, gender tenglik, Milliy dastur, taraqqiyot strategiyasi.

Аннотация. В статье анализируются реформы, реализуемые в нашей стране по обеспечению прав и свобод женщин в сфере образования и науки. Также были проанализированы условия, создаваемые государством для образования женщин, совершенствование законодательства, регулирующего их права в этой области, а также разработаны научные предложения и практические рекомендации.

Ключевые слова: женщины, образование, наука, знания и навыки, качественное образование, интеллектуальный потенциал, лидерство, предпринимательство, гендерное равенство, Национальная программа, стратегия развития.

Abstract. The article analyzes the reforms being implemented in our country to ensure the rights and freedoms of women in the field of education and science. The conditions created by the state for the education of women, the improvement of legislation regulating their rights in this area were also analyzed, and scientific proposals and practical recommendations were developed.

Keywords: women, education, science, knowledge and skills, quality education, intellectual potential, leadership, entrepreneurship, gender equality, National program, development strategy.

Mamlakatimizda jamiyat va davlat hayotida xotin-qizlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirish hamda erkaklar bilan teng huquq va imkoniyatlar yaratishga erishish, jamiyat va davlat ishlarini boshqarishda ularning teng ishtirokini ta'minlash, intellektual salohiyatini ro'yobga chiqarish, liderlik, tadbirkorlik qobiliyatini qo'llab-quvvatlash borasida keng ko'lamli ishlar va islohotlar amalga oshirilmoqda.

Xususan, Respublikamiz Konstitutsiyasining 58-moddasida "Davlat xotin-qizlar va erkaklarga jamiyat hamda davlat ishlarini boshqarishda, shuningdek davlat va jamiyat hayotining boshqa sohalarida teng huquq hamda imkoniyatlarni ta'minlaydi", deb belgilangan.

Mazkur konstitutsiyaviy norma, yurtboshimiz ta'biri bilan aytganda, har bir ayolni oddiy kuzatuvchi emas, balki mamlakatda amalga oshirilayotgan demokratik o'zgarishlarning faol va tashabbuskor ishtirokchisi sifatida ko'rishimizga imkoniyat beradi.

Shuning uchun, "Yurtimizda xotin-qizlarning sifatli ta'lim va tarbiya olishiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Mutafakkir jadid bobomiz Abdurauf Fitrat ta'biri bilan aytganda, "Onalar — butun bashariyatning tarbiyachilaridir". Darhaqiqat, oilada bir nafar qiz o'qib, oliy ma'lumotga, zamonaviy kasb-hunarga ega bo'lsa, xonadondagi muhit butunlay o'zgaradi. Biz shu maqsadda xotin-qizlar ta'limini qo'llab-quvvatlash bo'yicha muhim dasturni qabul qildik», — deydi Shavkat Mirziyoyev[1].

Butun dunyoda xotin-qizlarning fan, texnika va innovatsion yutuqlardan to'laqonli va teng foydalanish imkoniyatlariga ega bo'lishlari, hamda gender tenglikni ta'minlash maqsadida, BMT Bosh Assambleyasi tomonidan 2015 yil 22 dekabrda "Taraqqiyot maqsadlaridagi fan, texnika va innovatsiyalar" to'g'risidagi A/RES/70/212 – sonli rezolyutsiyasi qabul qilindi. Mazkur rezolyutsiya, ayollarning ilm-fandagi ishtirokiga alohida e'tibor qaratish va qo'llab-quvvatlash maqsadida, 2016 yildan boshlab har yili 11 fevral "Ilm-fan sohasidagi ayollar va qizlar xalqaro kuni" sifatida nishonlab kelinmoqda.

Mamlakatda xotin-qizlarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, ularning iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy faolligini oshirish, sog'lig'ini saqlash, kasbga o'qitish va bandligini ta'minlash, tadbirkorlikka keng jalb etish, ehtiyojmand xotin-qizlarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, gender tenglikni ta'minlash borasida olib borilayotgan islohotlarni tizimli davom ettirish, shuningdek, Birlashgan Millatlar Tashkiloti Global kun tartibining Barqaror rivojlanish maqsadlarini izchil amalga oshirish maqsadida, "2022 — 2026-yillarda xotin-qizlarning mamlakat iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy hayotining barcha jabhalarida faolligini oshirish bo'yicha Milliy dastur" qabul qilingani yangi O'zbekistonda xotin-qizlarning huquq va manfaatlarini, gender tenglikni ta'minlash, mehnat va turmush sharoitlarini yaxshilash bo'yicha ishlar yangi bosqichga ko'tarilganligidan dalolat beradi.

Milliy dasturda oliy ta'lim muassasalari, texnikum va kollejlarda, shu jumladan sirtqi va kechki ta'lim shaklida o'qiyotgan xotin-qizlarning ta'lim kontraktlarini to'lash uchun 7 yil muddatga foizsiz ta'lim kreditlarini moliyalashtirish maqsadida tijorat banklariga Davlat budjetidan har yili 1,8 trillion so'm resurs mablag'lari yo'naltirish belgilangan bo'lib, 2022 yilda 65 mingdan ko'proq talaba xotin-qizlarga 727 mlrd so'mga yaqin foizsiz ta'lim krediti ajratilgan bo'lsa [2], 2023 yil avgust oyiga qadar 36 mingdan ziyod talaba xotin-qizga 335,5 mlrd so'm foizsiz ta'lim krediti ajratildi[6].

Shuningdek, dastur asosida, davlat oliy ta'lim muassasalarining magistratura bosqichida o'qiyotgan barcha xotin-qizlarning kontrakt to'lovlarini qaytarish shartisiz qoplash maqsadida, Davlat budjetidan har yili kamida 200 milliard so'm moliyalashtirish belgilangan bo'lib, 2022 yilda magistraturada o'qiyotgan 10 mingdan ortiq talaba qizlar uchun 68 mlrd so'mdan ziyod [2], 2023 yil avgust oyiga qadar 14,1 ming nafar xotin-qizning to'lov-shartnomasi uchun 85,1 mlrd so'm kontrakt pullari davlat tomonidan to'lab berilgan bodi [6].

O'zbekiston taraqqiyot strategiyasining 69-maqsadida xotin-qizlarning ta'lim va kasbiy ko'nikmalar olishlari, munosib ish topishlariga har tomonlama ko'maklashish, tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash, iqtidorli yosh xotin-qizlarni aniqlash va ularning qobiliyatlarini to'g'ri yo'naltirishga alohida e'tibor qaratilganligi ham, e'tiborga molikdir.

Shuningdek, davlatimiz raxbarining "Yangi O'zbekiston Strategiyasi" nomli asarida "Bugun O'zbekistonda olib borilayotgan davlat siyosatining asosiy maqsadi ayollarimizga e'tibor va amaliy g'amxo'rlik ko'rsatishni yangi, yuksak bosqichga olib chiqish, xotin-qizlarning jamiyatdagi o'rni va maqomini mustahkamlash ularning huquq va manfaatlarini ta'minlashdir. Bu o'z navbatida, "Ayollarga ilm berish – jamiyatni ilmi, ma'rifatli va salohiyatli qilish" degan aqidani hayotga izchil tatbiq etish" kerakligi alohida ta'kidlab o'tilgan[3].

Xotin-qizlarning jamiyatdagi rolini oshirish sohasidagi islohotlar o'z natijalarini bermoqda Dunyo miqyosida Parlamentlararo 190 ta davlat parlamentlarini birlashtirgan Ittifoq ma'lumotiga ko'ra, O'zbekiston parlamentida faoliyat yuritayotgan xotin-qizlar ko'rsatkichi bo'yicha 128-o'rindan 45-o'ringa ko'tarilib, shu o'rinda AQSH, Kanada va Avstraliyadan yuqori o'ringa ko'tarilganligidan ta'kidlashimiz mumkin.

Shu bilan birga, islohotlar natijasida Oliy Majlis Senati raisi ayol kishi ekanligi, parlamentimizda ayol deputatlar soni ikki barobarga ko'payganligi, tumanlarda ayol hokimlar faoliyat yuritayotgani nafaqat mintaqamizda, balki xalqaro miqyosda ham e'tiborga molikdir.

Mamlakatimizda turli soha va tarmoqlarda mehnat qilayotgan ishchi va xizmatchilarning 45 foizini xotin-qizlar tashkil etadi. Jumladan, davlat va jamoat

tashkilotlari tizimida 1 ming 400 ga yaqin opa-singillarimiz rahbarlik lavozimlarida mehnat qilmoqda[4]. Xususan, hozirgi vaqtda yurtimizda fidokorona mehnat qilayotgan hurmatli ayollarimizning ulushi tibbiyotda – 77 foizni, ta’lim sohasida – 74 foizni, iqtisodiyot va sanoat tarmoqlarida esa 46 foizni tashkil etmoqda, [1] boshqaruv lavozimida faoliyat yuritayotgan xotin-qizlar ulushi 27 foiz, siyosiy partiyalarda – 47 foiz, oliy ta’limda– 49 foiz, tadbirkorlik soxasida – 37 foizga yetdi.

Bugun jamiyatimizda olima ayollar tomonidan ilm-fan sohasidagi izlanishlar ishlab chiqarish, ijtimoiy-madaniy sohalarning rivojiga salmoqli hissa bo‘lmoqda. Mamlakatimiz ilm-fani va ma’naviyati rivojiga ulkan hissa qo‘shgan, milliy tarixda o‘zining noyob iqtidori bilan nom qoldirgan, yuksak intellektual salohiyat va keng dunyoqarashga ega yuzlab ayollar nomini keltirish mumkin.

Shunga qaramasdan, ushbu sohadagi xotin-qizlarni xar tomonlama qo‘llab-quvvatlash, ular bilan maqsadli ishlarni tashkil etish jarayonlari islohotlar shiddatidan ortda qolayotgani ham sezilmoqda.

Shu bois, O‘zbekiston Respublikasida xotin-qizlarning ta’lim soxasidagi faoliyatlarini qo‘llab-quvvatlash, ularni kasbiy salohiyatlarini yanada rivojlantirish, xotin-qizlarning ilmiy faoliyatdagi nufuzini yanada oshirish yuzasidan quyidagi ilmiy taklif va amaliy tavsiyalarni keltirishimiz mumkin:

- xotin-qizlarni ilm olish yuzasidan qo‘llab-quvvatlovchi normativ-huquqiy bazasini takomillashtirish;
- xotin-qizlarning ta’lim olishlari uchun qo‘shimcha shart-sharoitlarni yaratish hamda ularni ilm-fan sohasiga keng jalb etish;
- olima ayollarga ijtimoiy muammolarni hal etishga ko‘maklashish;
- xotin-qizlarning o‘z ixtirolari, amalga oshirayotgan loyihalarining natijalari, joriy qilinayotgan texnologiyalar va tadbirkor ayollarning ishlab chiqarayotgan mahsulotlarining ko‘rgazmalarini tashkil qilish hamda ko‘rgazmada eng yaxshi deb topilgan ixtiro va ishlanmalarning mualliflarini taqdirlash;
- olima ayollar uchun ilmiy nufuzli mukofotlar ta’sis etish, tadqiqot grantlari, xorijiy stajirovka dasturlarini kengaytirish;
- ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash loyihalarini yo‘lga qo‘yish kabilardir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Халқаро хотин-қизлар байрамига бағишланган учрашувдаги нутқи. 2023 йил 7 март // <https://president.uz/uz/lists/view/6013>
2. 2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ–60- сон Фармони. <https://lex.uz/uz/docs/5841063>
3. Шавкат Мирзиёев. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Тошкент: “Ўзбекистон” нашриёти, 2021. 250, 464 бет.
4. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Халқаро хотин-қизлар байрамига бағишланган учрашувдаги нутқи. 2018 йил 18 март // <https://agroolam.uz/prezident-tabrigi>
5. O‘zbekiston Respublikasining Ta’lim to‘g‘risidagi Qonuni, 23.09.2020 yildagi O‘RQ-637-son. <https://lex.uz/docs/-5013007>
6. https://t.me/Rasmiy_xabarlar_Official/37522